

Spinoza

Zijn filosofie in 50 sleutelwoorden

Van Maarten van Buuren verscheen eveneens bij
Ambo|Anthos uitgevers

Spinoza. Vijf wegen naar de vrijheid

Spinoza – Ethica
Vertaald, toegelicht en samengevat
door Maarten van Buuren

Met Joep Dohmen
De prijs van de vrijheid
Van oude en nieuwe deugden

Meld je aan voor onze nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van
de nieuwste boeken van Ambo|Anthos uitgevers via
www.amboanthos.nl/nieuwsbrief.

Maarten van Buuren

Spinoza

Zijn filosofie in 50 sleutelwoorden

Met een voorwoord van Steven Nadler

Ambo|Anthos
Amsterdam

ISBN 978 90 263 3763 5

© 2019 Maarten van Buuren

Voorwoord © 2019 Steven Nadler, vertaling Maarten van Buuren

Omslagontwerp en -illustratie Marry van Baar en Theo Barten

Foto auteur © Chris van Houts

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

Inhoud

Voorwoord 7

Ten geleide 11

1-2	AANDOENING – AFFECT	15
3	ADAM	31
4	ATTRIBUTEN: DENKEN – UITGEBREIDHEID	36
5	CHRISTUS	45
6	CONATUS	53
7	CONCENTRISCH LICHAAM	63
8	DEFINITIE	68
9	DESCARTES	76
10-11	DEUGD EN ONDEUGD	86
12-13	ESSENTIE – EXISTENTIE	92
14	GEEST	103
15	GOD	113
16	INTUÏTIE	126
17-18	LUST EN BEGEERTE	136
19-20	MACHTEN EN KRACHTEN	143
21	METAFYSICA	153
22	METHODE	158
23	MONISME	167
24	NATUUR	174
25-26	NATUURSITUATIE EN SAMENLEVING	184

27	NOODZAAK	194
28	OORZAAK	202
29	OVEREENSTEMMING	212
30-31	RECHT EN WET	219
32	REDE	230
33	STAAT	242
34-35	SUBSTANTIE – VERSCHIJNINGSVORMEN	255
36-37	TAAL – ALGEMENE BEGRIPPEN	264
38	UTILITARISME	274
39	VERSTAND	283
40	VOLK	293
41	VOLMAAKTHEID	302
42	VOORSTELLING	310
43	VRIJHEID	320
44	VROOMHEID	331
45	VROUW	341
46	WAARHEID	345
47-48	WERKELIJKE DINGEN – DENKDINGEN	352
49	WERKELIJKHEID	360
50	WIL	368

Index van sleuteltermen 377

Voorwoord

Bento (Benedictus, Baruch)¹ Spinoza was de oorspronkelijkste en radicaalste denker van zijn tijd. De publicatie van zijn *Theologisch-politiek traktaat* in 1670 choqueeerde de kerkelijke, academische en wereldlijke autoriteiten in heel Europa en werd al snel het mikpunt van theologische en filosofische aanvallen en officiële veroordeling. Deze vijandige reactie maakte Spinoza duidelijk dat hij zijn metafysische en morele meesterwerk, de *Ethica*, onmogelijk kon publiceren. De *Ethica*, met zijn verwerping van een voorzienige God en zijn beschrijving van een universum beheerst door onwrikbare noodzaak, om maar te zwijgen van zijn nauwelijks verholde ontkenning van de onsterfelijkheid van de ziel, zou Spinoza's situatie zeker niet hebben geholpen. Het werk verscheen pas na zijn dood in druk.

In daaropvolgende eeuwen was Spinoza een heleboel dingen voor een heleboel mensen: een atheïst, een pantheïst, een agnosticus, een verdediger van rabbijnse tradities, zelfs een christen; een republikein, een democraat, een socialist, een communist, een anarchist; een mysticus, een kabbalist, een rationalist, een scepticus. Zelfs de Diepe Ecologiebeweging heeft hem opgeëist als een van haar helden. Op deze manier is Spinoza een soort rorschachtest geworden in wie mensen slechts zien wat ze willen zien. Een deel van de verklaring voor dit rare en tamelijk unieke verschijnsel – het spectrum aan interpretaties van andere filosofen zoals Plato, Aristot-

1 Alle drie namen betekenen 'gezegend'.

teles of Descartes is bij lange na niet zo breed en tegenstrijdig – moet wel de onbarmhartige moeilijkheidsgraad van de *Ethica* zijn. De meetkundige methode kan lezers danig ontmoedigen, ook al hoopte Spinoza dat de onweerlegbaarheid van zijn bewijzen hen zou overtuigen van de absolute waarheid van zijn stellingen. Bovendien komt Spinoza's vocabulaire nogal ondoorzichtig over op lezers die niet doorkneed zijn in de denkschema's van de middeleeuwse aristotelische scholastiek en de vroegmoderne cartesiaanse filosofie; we denken de wereld tenslotte niet langer in termen van 'substantie', 'attribuut', 'modus' e.d. Daar komt nog bij dat het *Theologisch-politiek traktaat* een brutaal boek is dat geschreven lijkt met de expliciete bedoeling de aanhangers van de georganiseerde religies te grieven (met name in de Republiek der Verenigde Nederlanden), met de verklaring dat de Bijbel een menselijke oorsprong heeft, de reductie van religieuze ceremonies tot bijgelovig gedrag, de ontkenning van de mogelijkheid van wonderen en het pleidooi voor verdraagzaamheid en vrijheid van godsdienst, denken en meningsuiting.

Waarom doen dan toch zoveel mensen hun uiterste best om Spinoza zo al niet voor zich op te eisen dan toch op zijn minst te verklaren? Nu ja, iedereen houdt van een mysterie en iedereen houdt van een rebel.

De moeilijkheidsgraad van de *Ethica* maakt het een bijzonder verleidelijk studieobject. Mensen kunnen makkelijk geobsedeerd raken in hun pogingen om te begrijpen hoe de uiteenlopende metafysische, natuurkundige, psychologische en ethische elementen in een samenhangend (en, wellicht, aannemelijk) systeem passen. Vervolgens is er de uitdaging om het verband te zien tussen de *Ethica* – die maar een paar stellingen over de staat bevat – en de explicietere politieke werken: het *Theologisch-politiek traktaat* en het onvoltooide *Politiek traktaat*. Als er één overkoepelend thema is dat al deze geschriften verenigt, dan is het wel 'vrijheid'. In de *Ethica* komt de subjectieve vrijheid van het individu aan de orde – in het bijzonder de vrijheid van een soort psychologische onderworpenheid aan irrationele passies en de persoonlijke bevrijding die het resultaat is van

een leven geleid door rede. In de politieke geschriften gaat het niet zozeer om de bevrijding van de innerlijke macht van de passies als wel van de uiterlijke machten (in het bijzonder de kerkelijke) die zo vaak controle proberen uit te oefenen over ons morele, sociale en politieke leven. Op al deze gebieden is de sleutel tot bevrijding het uit de weg ruimen van bijgelovige opvattingen en doctrines, de scheiding van de terreinen van filosofie (rede) en religie (geloof), en de bevordering van de rede tot ware gids naar geluk.

Maarten van Buuren heeft in hoge mate bijgedragen aan de toegankelijkheid van Spinoza's filosofie door zijn vertalingen, evenals tot het betere begrip ervan door zijn vele studies. *Spinoza. Zijn filosofie in vijftig sleutelwoorden* is een zeer welkome aanvulling van de literatuur, vooral omdat het de lezer van nu een gids biedt voor de fundamentele begrippen en termen van Spinoza's denken. Van Buurens filosofische 'woordenlijst' is in feite veel meer dan een overzicht van 'vijftig sleutelwoorden'. Naast dat het een bruikbare gids voor de belangrijkste stellingen en argumenten van Spinoza's geschriften is, biedt het boek erudiete en verhelderende analyses van de neteligere aspecten van zijn rijkgeschakeerde systeem, of het nu het onderscheid betreft tussen 'essentie' en 'existentie' of de uiteenlopende betekenissen van 'vrijheid'. Dit is, kortom, precies het soort boek dat iedereen die Spinoza voor de eerste – of voor de vijftigste – keer leest, bij de hand wil hebben.

Steven Nadler

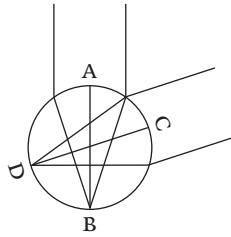
Ten geleide

De vijftig hier bijeengebrachte sleutelwoorden zijn gebaseerd op inventarisaties van de plaatsen in Spinoza's verzameld werk (Carl Gebhardt, *Spinoza opera*¹) waarin deze sleutelwoorden voorkomen. Voor deze inventarisaties heb ik gebruikgemaakt van de concordantie van Emilia Boscherini, *Lexicon Spinozanum*².

Voor elk sleutelwoord tekenen zich meerdere, vaak uiteenlopende betekenissen af die gezamenlijk het semantische veld van dit woord vormen. Ik heb deze semantische velden samengevat in lemma's van beperkte omvang (maximaal tien pagina's voor elk lemma). Ze worden voorafgegaan door een korte samenvatting en voorzien van verwijzingen naar andere lemma's.

Het sleutelwoord 'overeenstemmen' (*convenire*) betekent letterlijk 'bijeekomen', bijvoorbeeld van lichtstralen in een brandpunt. Spinoza gebruikt *convenire* in deze betekenis om Jarig Jelles uit te leggen hoe een lens werkt. Hij voegt een tekeningetje toe om te verduidelijken dat de evenwijdig invallende stralenbundels A en C bijeenkomen (*conveniunt*) in de punten B en D:

- 1 Spinoza, *Opera*. Im Auftrag der Heidelberger Akademie der Wissenschaften herausgegeben von Carl Gebhardt, Heidelberg, Carl Winters Universitätsbuchhandlung, 1925 (vol. I-IV), Supplementa vol. v, 1987.
- 2 Boscherini, Emilia Giancotti, *Lexicon Spinozanum*, 2 delen, Martinus Nijhoff, Den Haag 1970.

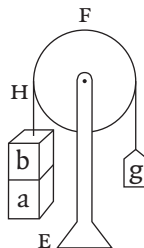

Convenire betekent dus letterlijk ‘bijkomen’. Maar het belang van dit woord ligt vooral in de betekenis ‘overeenstemmen’/‘overeenkomen’ die *convenire* krijgt als het wordt gebruikt met betrekking tot waarheid en samenleving.

Een ding kan waar zijn als de voorstelling van het ding ‘overeenstemt’ (*convenit*) met dat ding, of als het idee van het ding overeenstemt (*convenit*) met de essentie van het ding. In het eerste geval spreken we over waarheid als correspondentie, in het tweede over waarheid als coherentie. In beide gevallen gebruikt Spinoza de term ‘overeenstemmen’ (*convenire*).

Samenlevingen komen tot stand als leden van een gemeenschap samenkomen (*conveniunt*) in een volksvergadering om tot onderlinge overeenstemming te komen die wordt vastgelegd in een overeenkomst (*convenientia*).

Het woordveld ‘macht en kracht’, waarvan de termen kracht (*vis*), vermogen (*potentia*), macht (*potestas*), deugd (*virtus*) en heerschappij (*imperium*) de belangrijkste knooppunten vormen, wordt bepaald door de natuurkundige krachten die lichamen op elkaar uitoefenen. Vergelijk het door Spinoza gemaakte tekeningetje van een hefboom die een kracht *g* uitoefent op blokken *b* en *a*:

Spinoza denkt de Natuur (God) in termen van krachtmetingen tussen interne en externe krachten. Dat geldt zowel voor enkelvoudige lichamen waarvan de interne macht of essentie in botsing komt met een overmacht aan externe krachten die het bestaan van elk lichaam determineren alsook voor samenlevingen die ontstaan als individuen hun krachten bundelen op basis van onderlinge overeenstemming ('eendracht maakt macht').

Het is niet toevallig dat de uiteenlopende betekenissen van 'overeenstemming' en 'macht' afgeleid worden uit de betekenis van deze woorden als natuurverschijnsel. Natuur vormt de semantische kern van alle dingen. God is Natuur. Spinoza herleidt de betekenisstructuur van het universum tot God/Natuur.

Spinoza definieert zijn termen doorgaans in dichotomieën. Net zoals de betekenis van 'goed' begrepen moet worden in combinatie met 'kwaad', en 'oorzaak' iets betekent in relatie met 'gevolg', wordt de betekenis van 'aandoening' bepaald door de relatie met 'affect', de betekenis van 'ontvouwen' of 'manifesteren' (*explicare*) in relatie tot 'invouwen' of 'impliceren' (*involvere*). Het attribuut Denken betekent iets door de tegenstelling met het attribuut Uitgebreidheid, 'essentie' door de tegenstelling met 'existentie', 'stellen' (*ponere* – in de betekenis van 'realiseren', 'in de werkelijkheid zetten') door de tegenstelling met 'opheffen' (*tollere* – verwant met Hegels begrip *Aufhebung*). 'Wet' (*lex*) betekent iets in relatie tot 'recht' (*jus*), en 'passie' (*passio* van het Latijnse werkwoord *pati* – *passus sum* – 'lijden') betekent iets in relatie tot 'actie' dat afgeleid is van het Latijnse werkwoord voor 'handelen' (*agere*). Deze laatste tegenstelling (*passie* ⇔ *actie*) is cruciaal voor een goed begrip van de *Ethica*, omdat de kern van Spinoza's ethiek daarin bestaat dat de voorstellingen waaraan mensen lijdzaam zijn overgeleverd (*passie* betekent immers lijden) door training van het verstand kunnen worden getransformeerd tot handelingen.

De sleuteltermen ontleen hun betekenis ten slotte aan de samenhang met de andere sleuteltermen. Het begrip 'overeenstemming' betekent iets in relatie tot de begrippen 'waarheid', 'Natuur' en 'samenleving'. De termen 'kracht' en 'macht' betekenen iets in

relatie tot de termen 'lichaam', 'individu', 'recht' en 'Natuur'. Omgekeerd betekenen de termen 'Natuur', 'lichaam', 'waarheid' en 'samenleving' iets in relatie tot de termen 'kracht', 'macht' en 'overeenstemming'. Ik heb de onderlinge relaties tussen de sleuteltermen aangegeven met verwijzingen in de vorm van pijlen (→). De vijftig sleuteltermen vormen in samenhang met elkaar het conceptuele raamwerk waarbinnen Spinoza de werkelijkheid begreep.

Dankbetuiging

Ik dank mijn gidsen: Jan Fesevur voor zijn scherpzinnige verbeteringen en aanvullingen, Geb van Doornik voor zijn erudiete commentaar en herderlijke begeleiding, Steven Nadler voor zijn genereuze hulp en ondersteuning.

I-2

AANDOENING – AFFECT

(AFFECTIO – AFFECTUS)

Affecten zijn impulsen tot handelen. Ze functioneren als triggers die onze begeerten wakker schudden, en aangezien begeerten voortkomen uit de essentie van de mens en deze essentie slechts één doel beoogt, namelijk zich te ontplooiën in de existentie, staan de affecten in functie van de bestaansdrift die de oorsprong vormt van ieders bestaan. De affecten moeten daarom niet worden begrepen als onderdelen van een gevoelsleer, maar als functies van een existentiële filosofie.

De affecten zijn voorstellingen van de oorzaken van ons bestaan. Ze zijn over het algemeen onjuist en daarom in beginsel passies. De kern van Spinoza's affectenleer bestaat daarin dat de mens de onjuiste voorstellingen corrigeert met zijn verstand, de affecten van passies tot acties transformeert, en zich zo ontwikkelt van slaaf tot vrij mens.

Spinoza gebruikt de woorden *affectio* en *affectus*. Beide betekenen aandoening, maar *affectio* verwijst naar aandoening in lichamelijke, *affectus* naar aandoening in psychologische zin. Ik zal *affectio* vertalen met aandoening, *affectus* met affect.

Aandoening en substantie

De algemene betekenis van aandoening (*affectio*) is voor moderne lezers moeilijk te vatten. Het betekent zoiets als manifestatie of verschijningsvorm. Verschijning van wat? Van de substantie, of syno-

niemen van de substantie: God, het Zijn, de Natuur, de essentie. Aandoening (*affectio*) moet worden begrepen als de manier waarop abstracte essenties zich manifesteren in concrete dingen.

Ik kan de relatie tussen substantie en aandoening (verschijningsvorm) verduidelijken door een vergelijking met de moderne taalkunde. Elke taal beantwoordt volgens Noam Chomsky aan een elementaire dieptestructuur die niet zichtbaar is, maar via een aantal transformationeel-generatieve regels als een oneindige reeks taaluitingen verschijnt in de oppervlaktestructuur. De relatie tussen substantie en aandoening komt overeen met de relatie tussen dieptestructuur en oppervlaktestructuur.

Spinoza duidt de relatie substantie – aandoening ook aan als de relatie tussen *natura naturans* – *natura naturata*. *Natura naturans* (dat wil zeggen de substantie of God) verwijst naar de Natuur als dieptestructuur, dat wil zeggen naar het actieve, generatieve principe dat zich als oppervlaktestructuur manifesteert in de concrete natuurverschijnselen of aandoeningen (*affectiones*). Aandoening (*affectio*) is dus de aandoening (verschijningsvorm) van een substantie of essentie die zich in deze aandoening manifesteert. De relatie tussen de substantie (God, Zijn, essentie) en haar aandoeningen is er een tussen handelende instantie (*agens* of onderwerp) en de voorwerpen die deze handeling ondergaan (*patiens*, of lijdend voorwerp). De aandoeningen moeten dan ook in het algemeen worden begrepen als passies.

Aandoening (*affectio*) komt het vaakst voor in de samenstelling *affectio corporis* (aandoening van het lichaam). Aandoeningen van het lichaam moeten, in het licht van het bovenstaande, worden begrepen als de manier waarop de essentie van een lichaam zich uitdrukt in bepaalde verschijningsvormen of *modi* (Spinoza gebruikt het werkwoord uitdrukken – *exprimere* – voor de manier waarop een essentie zich uitdrukt in een bepaalde vorm). Als we ons de essentie van een menselijk lichaam voorstellen als het DNA van dat lichaam, dan zijn de aandoeningen van het menselijk lichaam de vele manieren waarop dit DNA zich manifesteert in (a) specifieke lichamelijke kenmerken, zoals blond haar of bruine ogen en (b) specifieke geestelijke

kenmerken, zoals een opvliegend karakter of aanleg tot depressie.

Spinoza gebruikt de tweede naamval (genitivus) zowel in de samenstelling ‘aandoening van de essentie’ (*affectio essentiae*) als in de ‘aandoening van het lichaam’ (*affectio corporis*). Het duurt even voordat de lezer beseft dat de eerste samenstelling moet worden gelezen als ‘aandoening door de essentie’; de tweede als ‘aandoening van het lichaam’. In het eerste geval hebben we te maken met een zogenaamde genitivus subjectivus, in het tweede met een genitivus objectivus. Het is van belang om dit te benadrukken, omdat de gegeven voorbeelden, ‘aandoening door de essentie’ en ‘aandoening van het lichaam’, naar hetzelfde verschijnsel verwijzen, van twee kanten (*agens* en *patiens*) bekeken. Zo zijn mijn prominente neus en mijn grijsgroene ogen aandoeningen van (door) mijn essentie of DNA (*affectiones essentiae*) én aandoeningen van mijn lichaam (*affectiones corporis*). De genitivus is in het eerste geval een genitivus subjectivus, want ze geeft de manier aan waarop mijn essentie zich als handelende instantie (onderwerp, subject of *agens*) uitdrukt in bepaalde lichamelijke aandoeningen. In het tweede geval een genitivus objectivus, want ze geeft de manier aan waarop mijn essentie zich uitdrukt in mijn lichaam als object of lijdend voorwerp (*patiens*). Beide uitdrukkingen verwijzen naar een en hetzelfde ding (mijn prominente neus en mijn grijsgroene ogen), dat nu eens van de kant van mijn essentie, dan weer van die van mijn verschijningsvorm wordt bekeken.

Aandoening en affect

Als we vervolgens kijken naar aandoening in de psychologische betekenis van affect, zien we dat dit affect (*affectus*) een koppel vormt met aandoening (*affectio*). Aandoening (*affectio*) verwijst binnen dit koppel naar een aandoening van het lichaam door andere lichamen, waaronder in ruime zin alle zaken moeten worden verstaan die mensen voor hun leven nodig hebben: ouders die hen verwekken, eten, drinken om hen in leven te houden, vrienden en geliefden en

verder alles wat hun begeerte opwekt. Het affect (*affectus*) is de voorstelling (het idee) die de geest zich van deze aandoening maakt.

Affecten zijn dus ideeën (voorstellingen) van lichamelijke aandoeningen. Ze vallen uiteen in twee groepen: aan de ene kant zijn er de voorstellingen die tot vreugde leiden, waaronder Spinoza alle voorstellingen verstaat die onze levenskracht (*vis existendi*) of handelingsmacht (*agendi potentia*) vergroten; aan de andere kant voorstellingen die tot droefheid leiden, dat wil zeggen tot vermindering van onze levenskracht of handelingsmacht. Blijdschap en droefheid zijn verzamelingen voor affecten die tot vermeerdering respectievelijk vermindering van onze macht leiden. Liefde en haat zijn eveneens verzamelingen voor affecten die tot vermeerdering c.q. vermindering van onze macht leiden, maar ze onderscheiden zich van blijdschap en droefheid doordat ze een externe aanleiding hebben. Liefde en haat zijn altijd liefde of haat tot iets (tot het eten dat onze begeerte opwekt; tot de ziekte die onze afkeer opwekt). Liefde en haat, opgewekt door objecten in de buitenwereld, vormen de impulsen die de in onze essentie sluimerende levensdriften (vreugde/droefheid) wakker schudden. Affecten hebben als voornaamste functie om de blinde levensdrift (*conatus*, *appetitus*) die onze essentie vormt te wekken door middel van voorstellingen van objecten van begeerte.

Affecten zijn om twee redenen onzuivere en verwarde voorstellingen.

1 In de eerste plaats zijn voorstellingen van externe lichamen onverbrekkelijk verbonden met de voorstelling van ons eigen lichaam. De ideeën van de aandoeningen van het menselijk lichaam sluiten zowel de natuur van externe lichamen als die van het menselijk lichaam zelf in (*Ethica* II, Bewijs bij Stelling 28). Deze stelling impliceert dat onze aandoeningen evenveel, zo niet meer, zeggen over onszelf, als over de mensen en dingen die deze aandoeningen veroorzaken. Stel dat ik een verschroeiende liefde opvat voor geliefde X, dat ik een diepe haat koester jegens vijand Y, dan zeggen deze gevoelens evenveel, zo niet meer, over mij als over geliefde X en vijand Y, ook al ben ik er zelf van overtuigd dat ze worden veroorzaakt door geliefde X en vijand Y.

2 Wij beschouwen de externe objecten ten onrechte als de oorzaken van de mate waarin wij ons (a) kunnen ontplooiën in het bestaan en (b) de mate waarin we daarin worden belemmerd. We zien namelijk niet dat wijzelf de eerste oorzaak vormen van onze verlangens, woede, afkeer enzovoorts. Vervolgens vergissen we ons als we denken dat persoon X of omstandigheid Y de oorzaak is van de situatie waarin we ons bevinden, omdat we ons niet bewust zijn van personen of omstandigheden die van veel groter invloed zijn op ons bestaan, en ten slotte omdat we niet in staat zijn de vele factoren die van invloed zijn op ons bestaan in de juiste aaneenschakelingen van oorzaak en gevolg te plaatsen. Deze wat ik maar zal noemen affectieve vervreemding is te wijten aan het feit dat onze affecten voorstellingen zijn, afkomstig uit onze verbeelding (*imaginatio*), dat wil zeggen de laagste en meest vervuilde afdeling van onze geest, die door Spinoza ook wel wordt aangeduid als verwarde of inadequate kennis. Affecten zijn vormen van verwarde, inadequate kennis, met andere woorden passies, want passies zijn niets anders dan vormen van verwarde kennis waaraan we des te meer lijden, omdat we denken de ware oorzaken te kennen die ons tot handelen bewegen → VOORSTELLING; → AANDOENING – AFFECT – van passie naar actie; → NATUUR – van passie naar actie; → OORZAAK – actie – passie; → REDE – passie en actie; → VOLMAAKTHEID – van passie naar actie.

Affecten zijn impulsen tot handelen. Hier ligt het grootste verschil met de moderne, psychologische opvatting van het begrip affect. Spinoza definieert affecten als impulsen die onze macht tot handelen vergroten of verkleinen. Onder *affecten* (*affectus*) versta ik *aandoeningen* (*affectiones*) van het lichaam die het vermogen tot handelen van het lichaam vergroten of verkleinen, bevorderen of belemmeren, en tegelijk de ideeën van deze aandoeningen (*Ethica* III, Definitie 3).

De bestaansdrift of *conatus* vormt de essentie van elk mens. Deze drift manifesteert zich in de manier waarop wij ons ontplooiën in het bestaan, namelijk door ons uit onszelf te werpen in de richting van objecten van onze begeerte en zodoende onze actieradius, handelingsmacht (*agendi potentia*) of levenskracht (*vis existendi*) te vergroten. Spinoza noemt deze impuls tot zelfontplooiing onze lust

(appetitus) of begeerte (cupiditas), waarbij begeerte (cupiditas) verwijst naar de lust (appetitus) voor zover deze in het bewustzijn wordt gereflecteerd. Blijdschap (laetitia) is de verzamelnaam van de begeerten die tot vergroting van de handelingsmacht leiden; droefheid (tristitia) van de begeerten die tot vermindering van de handelingsmacht leiden. Affecten zijn de door externe objecten veroorzaakte impulsen die de begeerten in beweging brengen. Affecten staan dus in direct verband met de mate waarin mensen zich in het bestaan kunnen ontplooien c.q. daarin belemmerd worden:

Blijdschap vergroot of bevordert het menselijk vermogen tot handelen.

Droefheid verkleint of onderdrukt het vermogen tot handelen van de mens, dat wil zeggen verkleint of onderdrukt het streven (conatus) waarmee hij in zijn Zijn probeert te volharden (Ethica III, Bewijs bij Stelling 37).

En omdat Spinoza de affecten onderscheidt in liefdesaffecten aan de ene kant, haataffecten aan de andere, en hij in de meeste gevallen de liefdesaffecten definieert in combinatie met de daaraan tegengestelde haataffecten, heeft zijn indeling van affecten een overwegend binair karakter (de nummers verwijzen naar de 48 hoofdstukjes waarin Spinoza aan het eind van Ethica III de belangrijkste affecten samenvat):